

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми **«РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПРОЦЕСІ РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ-ОПИСОМ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Ткач Віка Романівна

Керівник:
Аліксійчук Олена Станіславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва

Рецензент:
Бахмат Наталія Валеріївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
початкової освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
1.1. Сутність понять „обдарованість”, „творчі здібності”, „креативність”	6
1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів	13
РОЗДІЛ 2. РОБОТА НАД ТЕКСТОМ-ОПИСОМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ	26
2.1. Методичний аспект роботи над текстом-описом у початковій школі	26
2.2. Інтерактивні технології в роботі над текстом-описом у 2 класі	45
2.3. Організація, зміст та аналіз ефективності експериментального дослідження	51
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Теперішнє українське суспільство потребує творчих особистостей, що здатні орієнтуватись у соціально-економічних умовах, приймати рішення та ефективно працювати, а також використовувати нові підходи, ідеї. Без сумніву, формувати таку особистість потрібно ще змалечку, привчаючи її до саморозвитку та самоосвіти. Розв'язання цього завдання передбачає оновлення змісту й тактики здійснення навчального процесу, спрямованого на розвиток особистості учнів, їх креативності.

У зв'язку з цим оновлено Державний стандарт початкової освіти, який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів. У центрі уваги сучасного закладу загальної середньої освіти є турбота про розвиток і формування творчої, всебічно розвиненої особистості. Методисти, науковці та вчителі-практики активно працюють над створенням певної системи навчання та розвитку творчо обдарованих дітей.

Творчі здібності та творча діяльність були й залишаються предметом аналізу багатьох учених як вітчизняних (І. Волощук, С. Гончаренко, Г. Костюк, О. Кочерга, В. Моляко, В. Роменець, М. Холодна, Н. Будій та ін.), так і зарубіжних наукових шкіл (Л. Богоявленська, Ф. Вернон, Дж. Гілфорд, О. Матюшкін, Я. Пономарьов, Ч. Спірмен, Е. Торранс та ін.).

Питання методичної роботи над написанням тесту вивчали відомі лінгвісти, методисти, зокрема О. Біляєв, Т. Донченко, В. Мельничайко, М. Плющ, М. Стельмахович, М. Пентилюк, Л. Мацько, М. Вашуленко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, В. Ужченко та ін.

Проте, незважаючи на загальне зростання інтересу вітчизняних науковців до проблеми творчості в освітньому процесі, питання розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови залишається недостатньо дослідженим. Оскільки виявлення творчо обдарованих дітей та розвиток їхніх здібностей є складним щодо практичної реалізації, немає єдиного тлумачення поняття „творчість”, чітко не визначено критерії творчості.

Окрім цього, розвиток мовлення школярів як виразник їхніх творчих здібностей потребує пильної уваги та системної роботи, що, безперечно, повинно відбуватися не тільки на уроках розвитку зв'язного мовлення, але й повсякчасно. Зауважимо, що саме у процесі створення текстів найяскравіше виявляється рівень мовно-мовленнєвої обізнаності учнів, а також їхня обдарованість.

З огляду на сказане, **актуальність** нашого дослідження зумовлена соціальною значущістю проблеми розвитку творчих здібностей учнів, необхідністю подальшого вдосконалення методики розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови у процесі роботи над текстом-описом.

Мета кваліфікаційної роботи – схарактеризувати особливості роботи над текстами-описами як ефективного шляху розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.

Відповідно до теми й мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

- з'ясувати сутність понять „обдарованість”, „творчі здібності”, „креативність” на основі аналізу наукової літератури;
- визначити теоретичні засади процесу розвитку творчих здібностей молодших школярів;
- проаналізувати навчально-методичну літературу з досліджуваної проблеми;
- вивчити й узагальнити стан проблеми у практиці навчання української мови в початкових класах;
- визначити зміст роботи з розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови, дібрати й систематизувати відповідні типи творчих вправ і завдань;
- здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої методики у процесі роботи над текстом-описом.

Об'єктом дослідження є процес навчання української мови у початковій школі.

Предмет дослідження – методика розвитку творчих здібностей учнів 3 класу під час роботи над текстом-описом.

Гіпотеза: передбачаємо, що застосування методично грамотної системи роботи над текстом-описом сприятиме розвитку творчих здібностей учнів початкових класів.

Для досягнення поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження:** пошуково-бібліографічний – аналіз вітчизняної літератури, історико-педагогічний – аналіз друкованих джерел, матеріалів педагогічної преси; предметно-цільовий – аналіз педагогічної, психологічної літератури; структурно-системний аналіз.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Бурдюзького НВК Дністровського району Чернівецької області.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що основні положення можуть застосовуватися під час написання навчально-методичної літератури з порушеного питання.

Практичне значення дослідження визначається тим, що його основні висновки та рекомендації можуть бути використані з метою розроблення технологій виявлення творчих здібностей, у роботі з обдарованими дітьми в практичній діяльності вчителів початкових класів.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на низці міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференціях; експериментальному дослідженні на базі закладу освіти та обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022-2023 н.р. і 2023-2024 н.р.).

Опубліковано наукову статтю «Методичний аспект роботи над текстом описом у початковій школі» у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету К-ПНУ (Випуск XIX. 2023. С. 390-393).

Структура роботи. Складається зі вступу, основної частини, що містить два розділи, списку використаних джерел, висновків і додатків.

ВИСНОВКИ

Розвиток творчих здібностей молодших школярів є актуальною проблемою теперішньої початкової школи, оскільки в сучасному суспільстві постало завдання формування творчої особистості, здатної приймати оригінальні, нестандартні рішення, здійснювати перетворювальну діяльність, творчо виражати думку. Особливе місце в контексті розвитку особистості дитини посідає креативність – здібність до творчості, творчий потенціал людини. Крім цього, креативність – це особистісна якість, яка базується на потенційних можливостях кожної людини, актуалізації неусвідомлюваної потреби бути неповторною індивідуальністю, вільною, але такою, яка приєднується до всезагального засобами продуктів своєї творчості, гармонійно поєднує індивідуальні і соціально значущі інтереси.

Ефективною базою розвитку творчих здібностей учнів є уроки написання творів. Уміння учня, випускника початкової ланки загальноосвітньої школи, скласти грамотно та змістовно зв'язне висловлювання на запропоновану тему – вияв рівня його комунікативної компетентності, яка є необхідним складником у соціалізації людини. Сформувати вміння побудувати твір нелегка й кропітка праця як учителя, так і учня. Оскільки потребує залучення знань з інших предметів, знань із психології дитини, умінь правописно грамотно будувати речення, пов'язувати їх між собою у цілісне висловлювання – текст. Водночас така робота – це не лише уроки розвитку зв'язного мовлення, а й систематичне правління у мовленнєвій діяльності.

Під час побудови уроків написання текстів доцільно зважати на психолого-педагогічні умови ефективного розвитку творчих здібностей учнів початкових класів, зокрема розвиток їхньої емоційної сфери, психічних процесів (творча уява, образність мислення, мимовільність уваги, індивідуальні властивості наочно-образної та оперативної пам'яті), а також психологічні фактори навчання мови (чуття мови, дару слова). Важливого значення у процесі розвитку творчих здібностей набувають активізація пізнавальної діяльності,

застосування інтерактивних технологій, ігрових прийомів, проведення нестандартних уроків, забезпечення мотивації мовленнєвої діяльності.

Результату цієї роботи – написанню тексту – передують тривала пропедевтична, відтак підготовча робота, яка передбачає формування умінь поєднувати слова у речення, визначати межі речень, добирати синоніми, поширювати речення, розбивати текст на структурні елементи, добирати лексику тощо. Саме під час цього процесу відбувається розвиток здібностей учнів як бази формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості учня. Важливо знати показники творчих здібностей, серед яких психологи виділяють: швидкість та гнучкість думки, оригінальність, допитливість та сміливість. Аналізуючи ці показники, робимо висновок, що сьогодні вони притаманні майже всім дітям молодшого шкільного віку, а отже, здібності можна розвинути у всіх учнів початкової школи.

Твір-опис – це зв'язний текст, який дає словесне зображення основних ознак предмета, явища, особи в усній чи письмовій формах. Структура опису така: передання загального враження від предмета; характеристика предмета. Робота над цим видом твору допомагає формувати комунікативну компетентність учня, оскільки складниками роботи є володіння орфографічними, пунктуаційними, лексичними нормами української мови; уміння поєднувати фактичний матеріал логічно, змістовно; застосування власного життєвого досвіду учня; вияв рівня уважності, допитливості дитини. Безсумнівно, робота над твором-описом – визначальний складник мовно-мовленнєвої підготовки майбутнього випускника загальноосвітньої школи. Оскільки ця робота складна як для учителя, так і для учнів, вона потребує ефективних засобів навчання. У експериментальній частині нашого дослідження ми переконалися, що такими засобами є інтерактивні технології.

Суть інтерактивного навчання у постійній, активній взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємне навчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і

здійснюють. Використання інноваційних методів сприяє інтенсифікації навчально-виховного процесу.

Отже, робота над твором вирізняється багатаспектністю, різноманітністю, систематичністю, поступовим збільшенням обсягу навчального матеріалу і є невід'ємною від уроків української мови, на яких вивчають граматичні теми.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку творчих здібностей на уроках української мови і потребує подальшого вивчення, зокрема щодо підвищення рівня психологічної і методичної готовності вчителів до розвитку креативності учнів; значення міжпредметних зв'язків для формування вміння будувати власні висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антошак О. Розуміння – розум – творчість. Київ : Шкіл. світ, 2006. 323 с.
2. Бабіч Т. Що таке творчість? Психолог. № 4. 2007. С. 3–10.
3. Бадер В. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням. Початкова школа. 2000. №8. С. 41–44.
4. Барвисте мовлення. Вправи для розвитку мовлення в період навчання грамоти: [посібник для вчителів]. Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. 48 с.
5. Богданець-Білоskalенко Н.І. Текст як інструмент формування ключових компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови в школах із мовою навчання національних меншин. Українська мова у світі : збірник матеріалів 6 міжнар. наук.-практ. конф. ТзОВ «Галицька видавнича спілка». Львів, 2020. С. 22–24.
6. Богуш А., Котик Т. Методика навчання дітей української мови в дошкільному закладі: [практикум]. Київ : Вища школа, 2004. 157 с.
7. Божко О.П. Формування текстотворчих умінь учнів основної школи в процесі вивчення синтаксису складного речення: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2017. 283 с.
8. Будна Н.О., Головка З.Л., Козуб О.В., Рябова С.І. Творчі завдання з української мови. 2,3,4 класи: [посібник для вчителя початкових класів]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 129 с.
9. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.
10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: [метод. посіб.]. Київ : Освіта, 2006. 268 с.
11. Вашуленко О.В. Уроки літературного читання. 2 клас (частина II): метод. посібн. Київ : Освіта, 2018. 208 с.

12. Вербально-комунікативна компетентність особистості: виміри і вимірювання / С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, Т. О. Лук'янчук, В. С. Корнійчук. Вісник. Тестування і моніторинг в освіті. 2011. № 1. С. 4–11.
13. Вовченко О.В. Про здібності людини. Талант. Позакласний час. 2003. №6. С. 45–47.
14. Волобуєва Т. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків : Основа, 2011. 88 с.
15. Волошина Г.П. Особливості уроків читання та літературознавча пропедевтика у початковій школі : посіб. для студентів та вчителів початкової школи. URL : http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/325/1/Osoblyvosti_urokiv_chytannia.pdf.
16. Волощук І. Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Рідна школа. 2008. №6 С. 29–37.
17. Воронкова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми. Психолог. 2006. №25–28. С. 5–37.
18. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П., Сущенко І.М. Критичне мислення : як цього навчати : [наук.-метод посіб.]; за наук. ред. О. І .Пометун. Харків, 2007. 190 с.
19. Галузинський В., Євтух М. Педагогіка: теорія та історія. Київ : Освіта, 2005. 86 с.
20. Гісь О., Яцків О. Країні Міркувань: [посібник з розвитку логічного і творчого мислення для 1-4 кл.]. Львів : Світ, 2006. 145 с.
21. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
22. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів на уроках читання. Мандрівець. 2000. №3. С. 75–78.
23. Гордуз М. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови. Початкова школа. 2003. №4. С. 1–4.
24. Державний стандарт початкової освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911.

25. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів. Київ : Освіта, 2017. 124 с.
26. Дроботько Н. Перевірка учнями знання тексту твору. Дивослово. 2002. №5. С. 46–48.
27. Дубовик С.Г., Повдешна О.О. Формування в молодших школярів умінь редагувати тексти. Молодий вчений. 2020. № 3(79). С. 105–109.
28. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту :[навч. посіб]. Київ : Академія, 2009. 264 с.
29. Ігнатенко Н. Осмислення прочитаного через складання плану. Початкова школа. 2000. №10. С. 29–31.
30. Ігнатенко Н. Основні етапи роботи над художнім твором на уроках читання. Педагогіка і психологія. 2000. №3. С. 44–51.
31. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: [колективна монографія; за ред. В. Моляко, О. Музики]. Житомир: Рута, 2006. 320 с.
32. Зевако В., Непийвода С. Цікаві завдання з української мови в початковій школі: [посібник для вчителя]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 68 с.
33. Коваль Г.П., Пасічник Я.А., Захарчук З.О. Дидактичні структури уроків читання, їх зміст та методичне забезпечення в початкових класах. Сучасні вимоги до уроків. Рівне, 2007. 156 с.
34. Коваль А.П. Культура української мови. Київ : Наукова думка, 2008. 162 с.
35. Коваль І.І. Психолого-педагогічні умови розвитку творчих здібностей школярів. Програма „Обдаровані діти”. Обдарована дитина. 2009. № 8. С. 20–29.
36. Когут О.І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. Тернопіль : Астон, 2005. 311с.
37. Козуб О.В., Мельничайко О.І. Збірник текстів для переказів 2-4 класи: [навчальний посібник]. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 61 с.

38. Комплексний підхід до розвитку мовлення у період навчання грамоти. Науковий вісник Чернівецького університету ім. Ю.Федьковича: Зб. наук. пр. Вип. 78. Педагогіка та психологія. Чернівці : Рута, 2000. С. 102–108.

39. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. Київ : Шк. Світ, 2008. 250 с.

40. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей. Київ : Знання, 1963. 80 с.

41. Кохно Т.Н. Формування мовленнєвої компетентності в учнів 3-4 класів на уроках розвитку мовлення у ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин. Українська мова і література в школі. 2019. № 5(146). С. 61–64.

42. Клименко В.В. Психологія творчості. Київ, 2006. 479 с.

43. Кульчицька О.І. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. Київ, 2007. С. 42–44.

44. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи. Збірник наукових праць полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Випуск 3 (50). Полтава, 2006. С. 215–219.

45. Лінгвістичний аналіз тексту в системі роботи над переказом // Україністика: нові імена в науці: Збірник наукових матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Горлівка, 2006. С. 247–250.

46. Літературне читання. 2–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів / Савченко О.Я., Мартиненко В.О., Науменко В.О., Колеснікова Н.М., Лаптева Л.І. URL: http://www.mon.gov.ua/images/files/one-four/liter_chit_ykr.do

47. Лобчук О. Усний переказ як засіб розвитку зв'язного мовлення. Початкова школа. 2002. №2. С. 23–28.

48. Лобчук О.Г. Ознайомлення молодших школярів з типами текстів. Сучасна школа України. 2012. № 4. С. 48–51.

49. Луцан Н. Лінгводидактичні засади розвитку вмінь будувати висловлювання у молодшому шкільному віці. Науковий Вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2017. № 4 (59). С. 300–304.

50. Мартиненко В. Формування змісту літературного читання молодших школярів: сучасний вимір. Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі: дидактико-методичні аспекти: Дайджест 2. Донецьк : Каштан, 2012. С. 55–63.

51. Мацько Л., Мацько О., Калита О. Новий підхід до переказу з творчим завданням. Дивослово. 2007. №5. С. 2–9.

52. Методика вивчення розділу “ТЕКСТ”. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodika-vivcenna-rozdilu-tekst-483893.html>

53. Мовчун А. Запрошуємо у світ літературних термінів.. Початкова школа. 2003. №10. С. 35 –38.

54. Моляко В.О., Музика О.Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Рута, 2007. 319 с.

55. Науменко В. О. Навчання вдумливого читання і розуміння художнього твору. Початкова школа. 2008. № 7. С. 50–51.

56. Науменко В. Уроки літературного читання в 2 класі: [метод. посіб. для вчителя]. Київ: Генеза, 2013. С. 34–51.

57. Науменко В.О. Художній твір як мистецтво слова. Робота над текстом у 3-му класі. Учитель початкової школи. 2014.–№5. С. 23–25.

58. Наумчук М., Наумчук І. Творчий підхід до роботи з текстом. Початкова школа. 1996. №4. С. 15–18.

59. Ознайомлення учнів з типами текстів.Вправи на спостереження за типами і стилями мовлення. URL: <https://naurok.com.ua/oznayomlennya-uchniv-z-tipami-tekstiv-vpravi-na-sposterezhennya-za-tipami-i-stilyami-movlennya-254514.html>

60. Остапенко Н. М., Симоненко Т. В. , Руденко В. М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посібник. Київ : Академія, 2012. 248 с.

61. Панчук О.В. Ігрова допомога на уроках української мови. Українська мова та література в школі. 2007. №3. С. 27–29.

62. Петришин Л. Й. Формування креативності майбутніх соціальних педагогів в умовах професійної підготовки. Наукові записки Ніжинського державного університету ім.М.Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки.

2012. № 4. С. 149 – 154.

63. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 66–72.

64. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А. С. К., 2006. 192 с.

65. Пономарьова К.І. Реалізація змістових ліній початкового курсу мовно-літературної освіти в 2-му класі // Учитель початкової школи. 2019. № 3 (70). С. 6–11.

66. Пономарьова К.І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: посібник. КОНВІ ПРІНТ. Київ, 2020. 88 с.

67. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості [монографія; наук. кер. Моляко В. О.]. Київ : Педагогічна думка, 2008. 208 с.

68. Психологічний тлумачний словник / [ред. О.П. Чижова]. Харків : Прапор, 2004. 520 с.

69. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів. Вісник Львів. ун-ту. 2005. Вип. 20. С. 112–118.

70. Рагозіна В. Теоретичний аспект проблеми творчих здібностей. Творчість, духовність, гуманізм в просторі освіти: [збірник доповідей науково-практичної конференції]. Вінниця: Універсум-Вінниця, 1998. С. 127–132.

71. Роменець В. Психологія творчості : [навч. посібник]. Київ : Либідь, 2001. 125 с.

72. Савченко О.Я. Варіативність побудови уроків читання. Початкова школа. 2006. №9. С. 15–19.

73. Савченко О. Дидактика початкової школи: [підручник для студентів пед. факультетів]. Київ : Генеза, 2009. 368 с.

74. Савченко О.Я. Літературне читання: [підруч. для 2 кл.]. Київ : Освіта, 2018. 160 с.
75. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: [посіб. для вчителя]. Київ : Освіта, 2007. 334 с.
76. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: [підручник]. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
77. Скворчевська О.В. Ігрові методи навчання з учнями 1–4 класів . Харків : Основа. 2011. 233 с.
78. Скуратівський Л. Стратегії формування мислення учнів як чинника мовленнєвого розвитку. Дивослово. 2005. №6. С. 2–6.
79. Філоленко Л. Використання сучасних методів під час роботи над переказами текстів різних типів і стилів мовлення. Українська мова і література в школі. 2007. №1. С. 9–14.
80. Чепелева Н. В. Технології читання. Київ : Главник, 2004. 96 с.
81. Шелехова Г. Т. Навчання читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови. Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ: проблеми та пошуки: науково-методичний збірник. Житомир, 2004. С.87–89.